

VERGİ TEORİSİ

KISA ÖZET

MLY202U

1. Ünite – Verginin Tanımı, Amaçları, Tarihsel ve Teorik Gelişimi

VERGİ TEORİSİNİN KONUSU

Vergi teorisinin özünü oluşturan iki temel konu vardır. Bunlardan birincisi sosyal refahın artırılması için vergilerin nasıl tasarlanması gerektiği, yani vergilemede adaletin ve etkinliğin sağlanması ile ilgilidir. İkincisi de devletin uyguladığı çeşitli vergilerin ekonomik etkileri ile ilgilidir.

VERGİNİN TANIMI

Devletin ve devletin yetkilendirdiği kamu kuruluşlarının mali ve mali olmayan görevleri gerçekleştirmek üzere gerçek veya tüzel kişilerden hukuken, zorla karşılıksız olarak ve egemenlik gücüne dayanarak aldığı para şeklindeki iktisadi değerlere vergi denir. Devletler genellikle gelir ihtiyaçlarını karşılamak için yukarıda saydığımız yöntemlerin hepsini kullanmakla birlikte, vergi kamu gelirleri içinde devletin en önemli gelir kaynağı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla vergi hayatın her alanında karşımıza çıkan ve Benjamin Franklin'in (1789) ifadesiyle "vergi ölüm ile birlikte kesin olan iki şeyden biridir". Kişiler arasında gerçekleştirilen birçok para transferinin aksine vergi, gönüllü değil *zorunlu* bir ödemedir. Buradan çıkacak sonuç, kişilerin belirlenen standartlara göre ödeme yeteneğine sahip olmaları hâlinde vergiyi ödemekten başka bir seçeneklerinin bulunmamasıdır.

Aksi takdirde hiç kimse vergiyi gönüllü olarak ödemeyeceği için, kişiler bir anlamda buna zorlanmışlardır. Vergi tanımında mutlaka bulunması gereken temel unsurları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Vergi kamu otoriteleri tarafından alınır,
- Vergi gönüllü değil kanuni bir zorunluluktur,
- Vergide özel bir karşılık bulunmamaktadır,
- Vergi parasal bir yükümlülüktür.

3

VERGİNİN AMAÇLARI

Bir verginin en temel amacı kamuya gelir sağlamaktır. Eğer bir ülkede diğer kamu geliri türleri oldukça fazla ise yani devlet çok gelir getiren mülklere sahipse ya da ülkedeki zenginler arasında devlete gönüllü bağış yapmak konusunda bir yarış varsa, ancak o zaman devletin gelir kaynağı olarak vergiye olan ihtiyacı azalır. Yirminci yüzyıla gelene kadar vergilemenin temel amacı devlete gelir sağlamak (*mali amaç*) olmuştur. Günümüzde ise vergilemenin *mali olmayan amaçlar* için de kullanıldığı görülmektedir.

VERGİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Verginin bilinen ilk tarihi, Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarına dayandırılmaktadır. Milattan önce 3500'lerde Sümer tabletlerinde vergiye ilişkin kayıtlara rastlanmıştır. Bu dönemde, kralın gelir kaynakları papazların, yargıçların ve ordunun ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği için vergilere başvurulmak zorunda kalmıştır. Böylece başlangıçta, gönüllü bir ödeme (bağış/yardım/hayır/iyilik gibi) olan vergi, devletin artan faaliyetlerine ve gelir ihtiyacına paralel olarak zorunlu bir yükümlülüğe dönüşmüştür. Köylüler vergi ödemeyi dışında ayrıca devlet işlerinde, piramit ve tapınakların inşasında ve kralın özel arazisinde çalıştırılmışlardır. Böylece köylüler aslında parasal olmayan bir vergi ödemiş, bir anlamda kölelik yapmışlardır. Feodal sistemin ortaya çıkması ile birlikte köylülerden soylulara kadar herkesin, toprağa sahip olmanın bir karşılığı olarak, askerî hizmetlerde ya da çalışma yoluyla devlete katkıda

VERGİ TEORİSİ

bulunması prensibi geliştirilmiştir. Feodal dönemde aynı vergilerin ve çalışmanın dışında, ayrıca malların el değiştirmesi üzerinden de vergiler alınmaya başlanmıştır. Vergi ayrıcalıklarından yararlanmak için kral ile müzakereler başlamış ve bazı ülkelerde “*her yeni verginin halk tarafından kabul edilebilir olması*” ilkesi geliştirilmiştir. Bunun ilk örneği İngiliz Kralı John tarafından 1215 yılında kabul edilen Magna Carta’dır. Baş/kelle vergisi, kişinin fiziki varlığı üzerinden alınan dolaysız bir vergidir. Günümüzde uygulaması bulunmamaktadır. Endüstri Devrimi vergi sistemlerinde de önemli değişikliklere neden olmuştur. İngiltere’de Napolyon savaşlarının finansman ihtiyacı ilk modern gelir vergisinin (1815) uygulanmasına neden olmuştur.

Ancak gelir vergisi bu savaşın ardından kaldırılmıştır. Bununla birlikte 19. yüzyıldaki liberal akımlar nedeniyle gümrük vergisi gelirlerinde azalma olmuş, bu azalmayı telafi etmek için de İngiltere Başbakanı Robert Peel 1842 yılında gelir vergisini yeniden yürürlüğe sokmuştur. Ardından Amerika Birleşik Devletleri 1913 yılında gümrük vergileri, tütün ve alkol ürünlerinden alınan vergilerin yanı sıra gelir vergisini uygulamaya koymuştur. Türkiye’de 1950 yılında modern anlamda bir gelir vergisi uygulanmaya başlamıştır.

VERGİNİN TEORİK GELİŞİMİ

Vergi sisteminin adil olması, yani herkesin kamu hizmetlerinin maliyetine hissesi oranında katılması, genel kabul görmüş bir vergileme ilkesidir. Burada sorun “adil hisse payının” ne olacağı ya da nasıl tanımlanacağıdır. Bu konuyla ilgili olarak iki görüş geçerlidir. Birincisi faydayı tek vergi kriteri olarak kabul eden *fayda prensibidir*. Buna göre herkes kamu hizmetlerinden sağladığı fayda ile orantılı olarak vergi ödemelidir. İkincisi ise faydayı değil, ödeme gücünü ön plana çıkartan *ödeme gücü prensibidir*.

4

Fayda Prensibi

Fayda Prensibinin Esasları: Fayda prensibi herkesin kamu mal ve hizmetlerinden sağladığı fayda ile orantılı olarak vergi ödemesi gerektiği varsayımına dayanır. Buna göre kişiler piyasadan satın aldıkları mal ve hizmetler için bir bedel ödedikleri gibi kamu mal ve hizmetleri için de bir bedel (vergi) ödemelidirler. Eğer vergilemede fayda ilkesi ihlal edilirse, kamu hizmetleri kullanıcıları için bir sübvansiyona dönüşür ve kamu harcamaları diğer kişilerin vergileri ile karşılanmış olur Herkesin kamu hizmetlerinden sağladığı fayda oranında vergi ödemesine fayda prensibine göre vergileme denir.

Fayda Prensibinin Uygulaması: Fayda prensibinin uygulamada; i) kişilerin kamu hizmetlerinden aldığı faydanın ölçülebildiği ve ii) adalet ilkesine göre faydalananın bedelini ödemesini gerektirdiği durumlarda kullanılması mümkündür. Bunun en güzel örneği otoyolların finansmanıdır. Bu tür hizmetlerde bedeli otoyol ücreti şeklinde toplamak çok daha maliyetlidir. Böyle bir uygulama yolculara sıkıntı verir ve trafik sıkışıklığına neden olabilir. Bunun yerine otoyolu kullanan araçların kullandıkları akaryakıttan vergi almak çok daha kolay, ucuz ve objektif bir ölçüdür. Çünkü bir kişinin tükettiği akaryakıt ve kullandığı aracının büyüklüğü, otoyolların kullanımının kabaca da olsa bir ölçüsünü verir. Bu durumda Amerika Birleşik Devletleri örneğinde olduğu gibi fayda prensibi uygulanarak akaryakıttan ve araçlardan vergi alınması ve bunun da otoyolların bakım ve onarımında kullanılması mümkündür

Fayda Prensibinin Eleştirileri: Fayda vergilerine yöneltilen bir diğer eleştiri de kullanımla ilişkilendirilmeleri halinde çarpıklığa yol açmalarıdır. fiöyle ki; matrah olarak kamu hizmetlerinin kullanımının esas alınması hâlinde, örneğin köprü hizmetinin kullanımı engellenebilecek ve böylece kaynak tahsisinde etkinsizliğe neden olunabilecektir. Ayrıca fayda prensibinin en iyi uygulama şeklinde bile sadece kamu hizmetlerinin finansmanı dikkate alındığı için vergilemenin önemli bir fonksiyonu olan yeniden dağıtım fonksiyonu ihmal edilmektedir. Bu sebeplerden ötürü alternatif bir vergileme prensibi olarak ödeme gücü prensibi geliştirilmiştir

Ödeme Gücü Prensibi

Ödeme Gücü Prensibinin Ortaya Çıkışı: Feodal toplumların Avrupa'da 1700'lerde sona ermeye başlamasıyla birlikte, vergiler ile kamu hizmetleri arasındaki ilişkinin sadece fayda prensibine dayandırılarak açıklanamayacağına farkına varılmıştır. A. Smith ve J.S. Mill, kişilerin ödedikleri vergiler için özel bir karşılık beklemek yerine, kamu malları için ödeme güçleri oranında fedakârlıkta bulunmaları görüşüne dayanan alternatif bir vergileme prensibi geliştirmiş ve vergi ödemelerinin yatay ve dikey adalete uygun olması gerektiğini de ifade etmişlerdir. Yatay adalet aynı ekonomik koşullara sahip kişilerin vergisel açıdan aynı muameleye tabi tutulmalarını ifade eder. Dikey adalet farklı ekonomik koşullardaki kişilerin vergisel açıdan farklı muameleye tabi tutulmalarını ifade eder.

Vergi Konusu Olarak Gelir: Gelir, ödeme gücünün en çok kabul gören göstergesidir. Gelirin vergi konusu olarak seçilmesiyle birlikte 'yüksek gelir elde edenler, yüksek ödeme gücüne sahiptir ve dolayısıyla yüksek vergi ödemelidir' anlayışı da gerçekleştirilmeye çalışılır. Diğer yandan 'ne kadar yüksek vergi ödemelidir' sorusunun genel kabul gören cevabı, yüksek gelir sahiplerinin gelirlerinin daha büyük bir kısmını vergi olarak ödemeleri, yani verginin artan oranlı olması yönündedir

Vergi Konusu Olarak Harcama: Tarihsel süreç içinde vergi konusu olarak gelir yerine harcamanın kullanılması gerektiği savunulmuştur. Bunların başında N. Kaldor gelmektedir. Kaldor'a göre harcama gelire göre daha uygun bir vergi konusudur. Zira harcama (tüketim) kişinin şahsi kullanımı için ekonomiden çektiği değerleri ifade etmektedir. Bu bakımdan kişilerin ekonomiye kazandırdıklarına göre değil (tasarrufları üzerinden değil), ekonomiden aldıklarına göre vergilendirilmelerinin daha adil olacağı düşünülmektedir. Gelirinin büyük bir kısmını tüketmeyi (borç alarak ya da geçmiş tasarruflarını kullanarak) tercih eden bir kişi, sermaye stokunu azalttığı için daha fazla vergi ödeyecek, tasarruf eden ise sermaye stokunu artırdığı için vergi ödemeyecektir.

Vergi Konusu Olarak Servet: İdeal vergi konusu olarak gelir ve harcamanın yanında servet de kullanılmaktadır. Her ne kadar servet vergilendirilen gelirden türetildiği için, servetin vergilendirilmesi bir *çifte vergileme* gibi düşünülse de servet sahibine bir tatmin sağlamaktadır. Bir başka deyişle gelirin tüketilmeden servete dönüştürülmesi servet sahibine ayrı bir fayda (artan güvence, ekonomik güç, potansiyel tüketim gibi) sunmaktadır. Eğer gelir tüketilmezse ve servet bir mirasçıdan diğerine geçerse bu fayda daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Kitabımızın sekizinci ünitesinde açıklanacağı üzere, servetin vergilendirilmesinde gelir dağılımında adaleti sağlamak gibi başka amaçlar da bulunmaktadır.

Dikey Adalet: İdeal Oran Yapısının Seçimi: İdeal vergi konusunun ne olması gerektiği ile ilgili tartışmalarda ideal vergi konusunun genellikle gelir olduğu varsayımı altında, 19. yüzyılın ortalarından günümüze ödeme gücüne en uygun *oran yapısının* ne olması gerektiği ile tartışmalar sürmektedir. Bu tartışmalarda en temel sorun şudur: “Aynı gelire sahip kişilerin aynı miktarda, farklı gelire sahip olan kişilerin ise farklı miktarlarda vergi ödemeleri nasıl gerçekleştirilecektir?”.

Eşit Mutlak Fedakârlık: Eşit mutlak fedakârlık; vergi oranlarının bütün kişilerin katlandıkları fedakârlık aynı olacak şekilde ayarlanmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu kural, herkesin eşit vergi ödemesini değil, eşit fedakârlıkta bulunmasını savunmaktadır.

Eşit Orantılı Fedakârlık: Eşit orantılı fedakârlık; toplumdaki daha fazla fayda elde ettikleri gerekçesiyle yüksek gelirlilerin, düşük gelirlilere göre daha fazla vergi ödemelerini (fedakârlıkta bulunmalarını) ifade etmektedir.

Eşit Marjinal Fedakârlık: Eşit marjinal fedakârlık; toplumun katlandığı toplam fedakârlığın mümkün olduğunca minimum olmasını ifade etmektedir. Bunun için son birim vergi ödemesinden doğan fayda kaybının bütün mükellefler için aynı olması gerekmektedir. Aksi takdirde vergi yükünün yansıtılması nedeniyle bazılarının fedakârlığı daha fazla artacağı için, azalan toplam fedakârlık söz konusu olacaktır.

Adalet: İyi bir vergi sistemi adil olmalıdır. Vergi sistemi farklı kişilere olabildiğince adil uygulanmalı ve vergi yükü adil bir şekilde dağıtılmalıdır. Bunun için de yansımanın yani verginin en son kimin üzerinde kaldığının bilinmesi gereklidir. Hükûmetler kişilerden ziyade, işletmeleri vergilendirmeyi tercih etseler bile (satış vergisi, KDV ve kurumlar vergisi gibi) ödeme gücü ilkesi açısından asıl önemli olan bu vergilerin yükünü gerçekte kimin taşıdığıdır.

Ekonomik Etkinlik: İyi bir vergi sistemi ekonomik etkinliği sağlamalıdır. Bunun için bir ülkede uygulanan vergiler ekonomik kararları en az engelleyecek şekilde seçilmelidir. Bunun için vergi sisteminin; kaynakların etkin dağılımını sağlayacak, maliye politikasının büyüme ve istikrar amaçlarına ulaşmasını kolaylaştıracak ve mükelleflerin tercihlerini çarpıtıcı etkisi minimum olacak şekilde tasarlanması gereklidir.

İdari Etkinlik: İyi bir vergi sisteminde vergilemenin *idari ve uyum maliyetleri* minimum düzeyde olmalıdır. İyi bir vergi sistemi keyfi değil, etkin bir vergi idaresine imkân tanımalı, Mükelleflerin sistemi anlayabileceği ve değerlendirebileceği bir niteliğe sahip olmalıdır.

Esneklik: İyi bir vergi sistemi esnek olmalıdır. Vergiler ekonomik gelişme ve makroekonomik istikrarı sağlamak için yeterince esnek olmalıdır. Vergi sistemi ekonomik koşullardaki değişimlere hızlı karşılık vermelidir. Ekonomik koşullar değiştikçe vergiler ve vergi oranları ayarlanmalıdır.

Bu Özetin tamamını,Çıkmış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/vergi-teorisi-ady212u?search=MLY202U>